

ወልድ ዋሕድ ክርስቶስ

ጥያቄ፦ ወልድ ዋሕድ ማን ነው?

ወልድ ዋሕድ ተብሎ የተጠራው፣ የኦብ አካላዊ ቃል ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ ነው።

ጥያቄ፦ አካላዊ ቃል ክርስቶስ ለምን ወልድ ዋሕድ ተብሎ ይጠራል?

ወልድ ዋሕድ ማለት አንድ ብቻ የሆነ ልጅ ማለት ነው፤ ስለዚህ አካላዊ ቃል እምቅድመ ዓለም (ዓለም ከመፈጠሩ በፊት) ከእግዚአብሔር አብ ባሕርይ ዘእም ባሕርይ፣ አካል ዘእም አካል ስለ ተወለደ (ስለ ተገኘ)፣ እንደዚሁም ከእርሱ በፊትም ሆነ ከእርሱ በኋላ «ተገኘ፣ ተወለደ» ተብሎ የሚነገርለት ሌላ ሰላልነበረ፣ ስለሌለና ወደ ፊትም ስለማይኖር፣ እርሱ ብቻ ብሕትወ ልደት (ባሕታዊ ልደት) እንደሆነ ለዘላለም ስለሚኖር፣ «ወልድ ዋሕድ» ይባላል። አካላዊ እግዚአብሔር ቃል «ወልድ ዋሕድ» እንደሚባል ወንጌላዊው ቅዱስ ዮሐንስ ሲመሰክር፣ «ለእግዚአብሔር ስለሆነ ዘርእዮ ግሙራ፣ አላ ወልድ ዋሕድ ዘሀሎ ውስተ ሕፃን አቡሁ ውእቱ ነገረነ» ብሎአል። ይኸውም፣ «መቼም ቢሆን እግዚአብሔርን ያየው አንድ ስንኳ የለም፤ በአባቱ ክብር ያለ አንድያ (አንድ ብቻ የሆነ) ልጁ ነገረን እንጂ» ማለቱ ነው (ዮሐ.፩፥፲፰)።

ቀጥሎም ይህ ወንጌላዊ እግዚአብሔር አብ ዓለምን ለማዳን ሲል ወልድ ዋሕድን (አንድያ ልጁን) ወደ ዓለም እንደ ላከው ሲመሰክር፣ «እስመ አፍቀሮ እግዚአብሔር ለዓለም እስከ ወልዶ ዋሕድ መጠወ ወወሀበ ቤዛ ለኩሉ»፤ «በእርሱ የሚያምን ሁሉ የዘላለም ሕይወት እንዲኖረው እንጂ እንዳይጠፋ እግዚአብሔር አንድያ ልጁን ለዓለም ቤዛ እንኪሰጥ ድረስ ዓለሙን እንዲሁ ወድታልና» ብሎአል። ከዚያው አያይዞም እንዲህ ሲል አስረድቶአል፤ «ዓለም በልጁ አንዲድነ ነው እንጂ ዓለምን እንዲፈረድበት፣ እግዚአብሔር ልጁን ወደ ዓለም አላከውምና፤ በእርሱ የሚያምን አይፈረድበትም፤ በእርሱ የማያምን ግን በአንዱ በእግዚአብሔር ልጅ ስም ሰላላመነ፣ አሁን ተፈርዶበታል» (ዮሐ.፫፥፲፭-፲፱)። በተጨማሪም በመጀመሪያ መልእክቱ እንዲህ ብሎአል፤ «ወበዝንቱ ተወውቀ ፍቅሩ ለእግዚአብሔር ላዕሌነ፣እሰመ ለወልዱ ዋሕድ ፈነዎ ውስተ ዓለም ከመ ንሕየው ቦቱ፤ በዚህ የእግዚአብሔር ፍቅር በእኛ ዘንድ ታወቀ (ተገለጠ)፤ በእርሱ እንድን ዘንድ እግዚአብሔር አንድያ ልጁን ወደ ዓለም ልኮታልና» (፩ኛ ዮሐ.፩፥፱)።

ጥያቄ፦ አካላዊ ቃል ዓለምን ለማዳን በኋለኛው ዘመን ከቅድስት ድንግል ከሥጋዋ ሥጋ፣ ከነፍስዋ ነፍስ ነሥቶ (ተዋሕዶ)፣ ከኃጢአት በስተቀር ፍጹም ስው ሆኖ ከ ተወለደ በኋላ ወልድ ዋሕድ ተብሎ ይጠራል?

አዎን፤ ወልድ ዋሕድ እየተባለ ይጠራል፤ ምክንያቱም እምቅድመ ዓለም ከአብ ባሕርይ የተወለደው እርሱ ነው፤ በኋለኛው ዘመንም ከቅድስት ድንግል ማርያም በሥጋ የተወለደው እርሱ ነው። እርሱ ራሱ በመለኮት የአብ የባሕርይ ልጅ ነው፤ ወዲህም እርሱ ራሱ በተዋሐደው ሥጋ የቅድስት ማርያም ልጅ ነው። ከሦስቱ አካላት አንዱ እርሱ፣ በአንድ ጊዜ ወልደ አብ ወልደ ማርያም ነው።

ጥያቄ፦ አካላዊ ቃል ስንት ጊዜ ተወለደ?

ሁለት ጊዜ ብቻ ተወለደ።

፩ኛ. እምቅድመ ዓለም በመለኮት ከአብ ባሕርይ ዘእም ባሕርይ፣ አካል ዘእም አካል ተወለደ፤ ፪ኛ. አምስት ሺህ አምስት መቶ ዘመን ሲፈጸም፣ ከቅድስት ድንግል ማርያም በድንግልና ተፀንሶ በድንግልና ተወለደ።

ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ ሁለት ልደታት ብቻ እንዳሉት የቤተክርስቲያን ሊቃውንት በየድር ሳናቸው አስፍተው መስክረዋል። ከእነርሱም አንዱ ቅዱስ ባስልዮስ ዘቂሣርያ፣ ሳዊርያኖስ ዘገብ ሎን (ዘኤላ)፣ አጲፋንዮስ ዘቆጵሮስ፣ ሳዊርስ ዘአንጾኪያ ያስተማሩትን እንጠቅሳለን፡-

፩ኛ. ቅዱስ ባስልዮስ ዘቂሣርያ እንዲህ ሲል መስክረዋል፤ «ዳግመኛ ለወልደ እግዚአብሔር ሁለት ልደታት እንዳሉት እናምን ዘንድ ይገባናል፤ እንደኛው፣ ከዘመን ሁሉ አስቀድሞ ከእግዚአብሔር አብ የተወለደው ልደት ነው፤ ሁለተኛው፣ ከእመቤታችን ከቅድስት ድንግል ማርያም በኋላ ዘመን የተወለደው ልደት ነው» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፻፲፯፣ ቀ.፮)።

፪ኛ. ቅዱስ ሳዊርያኖስ ኢጲስቆጶስ ዘሃገረ ገብሎን ደግሞ እንዲህ ሲል ያስተማረውን እንጠቅሳለን፤ «በማይመረመር ልደት በተወለደው በአካላዊ ቃል እናምናለን፤ ዓለም ሳይፈጠር የነበረ፣ ዓለምን አሳልፎ ለዘላለም የሚኖር ቀዳማዊ ደኃሬዊ እርሱ ነው። ዳግመኛም ከአምስት ሺህ አምስት መቶ ዘመን በኋላ በምድር ላይ ከቅድስት ድንግል ማርያም እርሱ በሥጋ ተወለደ፤ በዚህ ዓለም የተወለደው ሰው ሁሉ ከዳግማዊ አዳም ዳግመኛ ይወለድ ዘንድ (ያምን ዘንድ) ይገባዋል፤ ይኸውም እግዚአብሔር ቃል ነው» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፻፳፭፣ ቀ.፪.፩)።

፫ኛ. ቅዱስ ኢጲፋንዮስ ዘቆጵሮስም ስለዚህ ሲመስክር፣ «አብ ጥንት፣ ፍጻሜ የሌለውን ቃል ዓለምን ከመፍጠሩ አስቀድሞ ወለደው፤ በኋላ ዘመንም በግብረ መንፈስ ቅዱስ (በመንፈስ ቅዱስ ጥበብ) ንጽሕት ከምትሆን ከእመቤታችን ከቅድስት ድንግል ማርያም በሥጋ ተወለደ» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፻፸፯፣ ቀ.፲፩)።

፬ኛ. ሳዊርስ ሊቀ ጳጳሳት ዘአንጾኪያም እንዲህ ሲል ጽፎአል፤ «ሁለት ልደት እንዳለው በእግዚአብሔር ቃል እንዲሁ ልናምን ይገባናል፤ አንዱ፣ ቅድመ ዓለም ከአብ ያለ እናት የተወለደው የማይመረመር ልደት ነው፤ ሁለተኛውም፣ ያለ አባት የተወለደው የማይመረመር፣ የማይነገር ልደት ነው» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ. ፫፻፶፯ ቀ.፳)።

ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ፣ በቀዳማዊ ልደቱ የአብ የባሕርይ ልጅ መሆኑን ራሱ እግዚአብሔር አብ፣ ፩ኛ. በዮርዳኖስ፣ ፪ኛ. በደብረ ታቦር፣ «የምወደው ልጄ ይህ ነው፤ እርሱን ስሙት» ሲል የባሕርይ ልጅነቱን መስክረለታል (ማቴ.፫፡፲፯፤ማቴ.፩፡፭-፯)። እንደዚሁም ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ ያለ አባት ከንጽሕት ቅድስት ድንግል በሥጋ መወለዱን ወንጌላውያኑ መስክረዋል (ማቴ.፩፡፲፱-፳፭፤ ሉቃ.፩፡፳፯-፴፰፣ ፪፡፯)።

ጥያቄ፡-ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ፣ ከዚህ በላይ ከተመለከቱት የባሕርይ ልደታቱ ሌላ ሦስተኛ በጸጋ መንፈስ ቅዱስ ተወለደ ማለት ተገቢ ነውን?

በፍጹም አይገባም። ይህ አባባል የዐላውያን ማለት የመናፍቃን ትምህርት ነውና የተወገዘ ነው።

ጥያቄ፡- በጸጋ መወለድ ወይም የጸጋ ልጅ መሆን ማለት ምን ማለት ነው?

በመሠረቱ፣ ጸጋ ማለት ሀብት፣ ብዕል፣ ሰጦታ፣ ገንዘብ ማለት ነው፤ በዚህ መሠረት ሀብትን ወይም ሰጦታን በመቀበል፣ የሰጦታው ወይም የሀብቱ ተቀባይ ለስጪው የጸጋ ልጅ ይባላል። ሀብትን በመውረስ ወይም ሰጦታን በመቀበል የሀብት፣ የጸጋ፣ የሰም ልጅ ይባላል፤ ይኸውም ከአባት እናት ሳይወለድ ሀብት በመቀበል (በመውረስ)፣ ወይም ሰጦታን በመቀበል ብቻ ልጅ ተብሎ ሲጠራ የጸጋ ልጅ ይባላል። ለምሳሌ፣ በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ የሚያምኑ ሁሉ ጸጋ መንፈስ ቅዱስን በመቀበል የእግዚአብሔር ልጆች ይባላሉ። ስለዚህ ቅዱስ ዮሐንስ ሲመስክር፣ «የእርሱ ወደ ሆኑት መጣ፤ የገዛ ወገኖቹም አልተቀበሉትም፤ ለተቀበሉት ሁሉ ግን በስሙ ለሚያምኑት የእግዚአብሔር ልጆች ይሆኑ ዘንድ ሥልጣን ሰጣቸው፤ እነርሱም ከእግዚአብሔር ተወለዱ እንጂ ከደም፣ ከሥጋ ፈቃድ ወይም ከወንድ ፈቃድ አልተወለዱም» ሲል አስረድቶአል (ዮሐ.፩፡፲፩-፲፫)። ራሱ ጌታችንም ምስጢሩን ለኒቆዲሞስ ሲያስረዳው፣ «እውነት እውነት እልሃለሁ፤ ሰው ከውኃና ከመንፈስ ካልተወለደ በቀር ወደ እግዚአብሔር መንግሥት ሊገባ አይችልም» ብሎታል። ይኸውም በጥምቀት ከመንፈስ ቅዱስ ካልተወለደ በቀር ወደ መንግሥተ ሰማያት ሊገባ አይችልም ሲለው ነው (ዮሐ.፫፡፭-፯)። ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስም፣ በጌታ በኢየሱስ ያመኑ ክር

ስቲያኖች ከመንፈስ ቅዱስ በጸጋ ተወልደው የእግዚአብሔር ልጆች ተብለው ስለ መጠራታቸው እንዲህ ሲል መስክሮአል፤ «እግዚአብሔር መንፈስ የሚመሩ ሁሉ እነዚህ የእግዚአብሔር ልጆች ናቸውና። አባ አባት ብለን የምንጮህበትን የልጅነት መንፈስ ተቀበላችሁ እንጂ እንደገና ለ ፍርሐት የባርነት መንፈስ አልተቀበላችሁም። የእግዚአብሔር ልጆች መሆናችንን ያ መንፈስ ራሱ ከመንፈሳችን ጋር ይመስክራል»(ሮሜ.፳፥፲፬-፲፯)።

የመጀመሪያዎቹ ሰዎች ማለት አዳምና ሔዋን በኃጢአት ምክንያት ሞት ሳይፈረድባቸው በፊት በንጹሕ ባሕርይ ሳሉ ልጅነትን ከእግዚአብሔር ተቀብለው እንደ ነበር የታወቀ ነው፤ ይኸውም በጸጋ የእግዚአብሔር ልጆች ይባሉ ነበር ማለት ነው። በኃጢአት ሲወድቁ ግንየጸጋ ልጅነታቸው ሲወሰድባቸው ሁለቱም ከእግዚአብሔር ጸጋ ታረዙ፤ ራቂታቸውንም እንደሆኑ ተገነዘቡ፤ከዚያም ዕርቃነ ሥጋቸውን በበለሱ ቅጠል ሸፈኑ (ዘፍ.፫፥፯)፤ ነገር ግን አዳምና ሔዋን የእግዚአብሔርን ሕግ ተላልፈው ያስወሰዱትን የጸጋ ልጅነት፣ በኋላ ዘመን እግዚአብሔር ወልድ የአዳምና የአብርሃም ወገን ከሆነችው ከቅድስት ድንግል ማርያም ከሥጋዋ ሥጋ፣ ከነፍሷ ነፍስ ነሥቶ ከኃጢአት በስተቀር ፍጹም ሰው ሆኖ በሥጋው የአዳም፣ የአብርሃም ልጅ ተብሎ በመጠራት፣ በጥምቀትና በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት ለአዳምና ለዘሮቹ መልሶላቸዋል። ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ የሰው ልጅ ሲባል፣ የሰው ልጆች ደግሞ በጸጋ እግዚአብሔር ልጆች ተብለው እንዲጠሩ ሥልጣን ተሰጥቶአቸዋል (ዮሐ.፩፥፩)።

ሰዎች ክርስቶስን በማመን ከጥምቀትና ከመንፈስ ቅዱስ ሁለተኛ ሲወለዱ በጸጋ እግዚአብሔር ልጆች እንደሚሆኑ በርከት ያሉ የቤተክርስቲያን ሊቃውንት አስተምረዋል። ከእነርሱም አንዱ ቅዱስ አትናቴዎስ ዘአስክንድርያ ለማስረጃ እንጠቅሳለን። ሐዋርያዊው ቅዱስ አትናቴዎስ በጳጅኛው መልእክቱ ስለዚሁ ሲያትት፣ «እኛ የእግዚአብሔር አገልጋዮች (ባሮች)፣ የእግዚአብሔር ልጆች እንሆን ዘንድ የአገልጋዮች ጌታ ወልደ እግዚአብሔር የአገልጋዩን የአዳም ልጅ ተብሎ ተጠራ፤ የመዋቲው የአዳም ልጆች የእግዚአብሔር ልጆች ይሆኑ ዘንድ፣ የአዳም አምላክ ወልደ እግዚአብሔር የአዳም ልጅ ሆነ፤ ነገር ግን እርሱ (ቃል) የአብ የባሕርይ ልጅ ሲሆን፣ እኛ ግን በጸጋ የእግዚአብሔር ልጆች ሆነናል» በማለት አስረድቶአል። በሌላው መልእክቱም፣ «ወበእን ተዝንቱ ተዋረስ ስብእ፣ ሱታፌ ዝንቱ መንፈስ በሀብቱ፣ ወተስምዩ ስብእ ደቂቀ እግዚአብሔር፤ ስለዚህ ሰው በልጅነቱ (በጸጋ ልጅነት)ከመንፈስ ቅዱስ አንድነት ገንዘብ አደረገ፤ ሰዎችም በጸጋው የእግዚአብሔር ልጆች ተባሉ»(ሃይማኖተ ኣበው፣ ገጽ.፹፱ ቀሌ.፴፮)።

ስለዚህ ሰው ክርስቶስን በማመን በጥምቀት ከመንፈስ ቅዱስ ሲወለድ፣ የእግዚአብሔር የጸጋ ልጅ እንደሚሆን የታወቀ ሲሆን፣ ለወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ ግን የአብ የባሕርይ ልጅ ከመሆኑ በስተቀር «የእግዚአብሔር አብ የጸጋ ልጅ ሆነ» ተብሎ ሲነገርለት ቀርቶ ሊታሰብ የማይገባ ነው፤ ይህን የመስለ ትምህርት ከዐላውያን (ከመናፍቃን) በቀር ማንም አያሰበውም። ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ፣ አምላክ ወልደ አምላክ ስለሆነ፣ ለፍጡራን ሁሉ ጸጋን የሚያድል የጸጋ ባለቤት ነው። እርሱ ጸጋ መንፈስ ቅዱስን አትረፍርፎ የሚሰጥ የባሕርይ አምላክ መሆኑን በማረጋገጥ፣ ቅዱስ ዮሐንስ ወንጌላዊ እንዲህ ይላል፤ «እኛ ሁላችን ከሙላቱ ተቀበልን፤ በጸጋም ላይ ጸጋ ተሰጥቶናልና፤ ሕግ በሙሴ ተሰጥቶ ነበርና፤ ጸጋና እውነት (ጽድቅ) ግን በኢየሱስ ክርስቶስ ሆነ»(ዮሐ.፩፥፲፮-፲፰)።

ጥያቄ፦«ክርስቶስ በቅብዕት ወይም በጸጋ ከመንፈስ ቅዱስ ሦስተኛ ተወልዶ የእግዚአብሔር አብ የጸጋ ልጅ ሆነ» ብለው ያስተማሩት እነማን ነበሩ?

ከአንጻኪያ ትምህርት ቤት ሠልጥነው የወጡ፣ ጳውሎስ ሣምሳጢና ዲኦዶር ዘጠርሴስ፣ ፌኦዶር ዘሙፑስእስቲያና ንስጥሮስ ዘቁስጥንጥንያ፣ እንዲሁም እንድርያስ ዘሣምሳጢያና ፌኦዶሪት ዘሲረስ የጸጋንና የኅድረትን ትምህርት ማስተማርና ማስፋፋት ሞክረው ነበር።

ጥያቄ፦ መናፍቂ ጳውሎስ ሣምሳጢ ምን ብሎ አስተማረ?

ጳውሎስ ሣምሳጢ ምስጢረ ሥላሴ በመካድ፣ «የእግዚአብሔር አካልና ገጽ አንድ ነው፤ አብ ወልድ መንፈስ ቅዱስ ቢባልም በሰም ነው እንጂ በገጽና በአካል ሦስት አይደለም፤ ቃል ወይም ወልድ እንዲሁም መንፈስ ቅዱስ እንደ እግዚአብሔር አብ አካል ገጽ የላቸውም፤ ወልድና መን

ፊስ ቅዱስ አካልና ገጽ ሳይኖራቸው የእግዚአብሔር ጥበብና ኃይል ናቸው...» እያለ ያስተምር ነበር።

ምስጢረ ሥጋዊን በሚመለከትም፣ መናፍቁ ጳውሎስ ያስተማረው እንዲህ የሚል ነው፤ «ኢየሱስ ክርስቶስ የናዝሬት ሰው ከነበረችው ከድንግል ማርያም ተወለደ። ነገር ግን እርሱ እግዚአብሔር የመረጠው ቅዱስ ሰው ነው እንጂ ከሰማይ የወረደ አምላክ አይደለም። ኢየሱስ በባሕርይ ሰው እንጂ አምላክ አይደለም፤ ነገር ግን ሰለ መልካም ሥራውና ስለ ንጽሕናው በእናቱ ማኅፀንና በዮርዳኖስ ወንዝ ቃለ እግዚአብሔር በጸጋና በክብር አደረበት፤ አደረበት ሲባል በነቢያትና በቅዱሳን ሰዎች እንዳደረባቸው በርሱም እንደ እነርሱ ማለት አይደለም፤ ነገር ግን በእርሱ ላይ በብዙ እጥፍ በፍጹምነት አደረበት እንላለን እንጂ። ስለዚህ ኢየሱስ ክርስቶስና ከሰማይ የወረደው ቃለ እግዚአብሔር በክብርና በፈቃድ አንድ ስለሆኑ (ሰለ ተጣመሩ)፣ ኢየሱስ በጸጋ የእግዚአብሔር ልጅ ተባለ። በወንጌል የተዘረዘሩት አስደናቂ ሥራዎች፣ ተአምራት የተፈጸሙት በኢየሱስ ክርስቶስ ላይ ባደረገው ከሰማይ በወረደው በቃለ እግዚአብሔር ኃይል ነበር...» እያለ ያስተምር ነበር።

ይህንን አጸያፊ ትምህርት የሰሙ፣ በዘመኑ የነበሩት ኦርቶዶክሳውያን ኤጲስ ቆጶሳት በ፪፻፳፬፣ በ፪፻፳፰፣ በ፪፻፳፱ ዓ.ም ሦስት ጊዜ በአንጾኪያ ከተማ ጉባኤ አድርገው ትምህርቱን በጥንቃቄ ከመረመሩ በኋላ፣ የሐዋርያትን ትምህርት የሚቃረን ሆኖ ሰላገኙት እርሱንም ጠይቀውት አልመልሰም ስላላቸው፣ ተሰማምተው አውግዘውታል። ቀደም ብሎም እነዚያ አባቶች፣ መናፍቁን ከክሕደቱ እንዲመለስ ደጋግመው መክረውት ነበር፤ ነገር ግን በፍጹም የማይመለስ ሆኖ ሰላገኙት ከሹመቱ ሸረውና አውግዘው ከቤተክርስቲያን ለይተውታል። ጳውሎስ ሣምሳጢና ክሕደቱን ካወገ ዙት ኤጲስ ቆጶሳት መካከል ቅዱስ ዲዮናስዮስ ዘአስክንድርያና ቅዱስ ጎርጎርዮስ ገባሬ ተአምር ፣ ዲዮናስዮስ ዘሮም ይገኙባቸዋል። በቤተ ክርስቲያን ታሪክ እንደሚነበው፣ መናፍቁ ጳውሎስ ሣምሳጢ የክርስቶስ አምላክነት በመካድ፣ በአሥር አሉታዊ መጠይቅና በአሥር አንቀጽ የተጻፈ ትምህርቱን በቅዱስ ዲዮናስዮስ ዘአስክንድርያ አድራሻ በመላክ የሐዋርያትን እምነት ለማስተባበል ሞክሮ ነበር፤ ነገር ግን ቅዱስ ዲዮናስዮስ ዘአስክንድርያ ኤጲስ ቆጶስ ኖቮቲያን የጳውሎስ ሣምሳጢ ትምህርት ፍጹም ውሸትና ከንቱ መሆኑን በመግለጽ የጻፉትን የመልስ ጽሑጽ መናፍቁ አፋን እንዲይዝ አድርገውታል። ከብሉይና ከሐዲስ ጠቅሰው በሰፊው ባዘጋጁት የመልስ ጽሑፍ ፣ ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ ምንታዊ የሌለበት፣ ወልድ ዋሕድ፣ የባሕርይ አምላክ መሆኑን በሚገባ መስክረዋል።

በአራተኛው ክፈለ ዘመን የተነሡ የቤተክርስቲያን ሊቃውንትም፣ የጳውሎስ ሣምሳጢና ከተከታዮቹ ትምህርት ፍጹም ሐሰትና ከንቱ መሆኑን ገልጸው፣ ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ ምንታዊ የሌለበት አንድ ወልድ ዋሕድ የባሕርይ አምላክ መሆኑን አረጋግጠዋል፤ በተለይም ቅዱስ ኢጲፋንዮስ ዘቆጵሮስ፣ «ጳውሎስ ሣምሳጢና ተከታዮቹ በስም ክርስቲያኖች ከመባላቸው በስተቀር፣ ጌታችንን ከስቀሉት ከቤተ አይሁድ በምን ይለያሉ? በምንም አይለዩምና ተወግዘውና ተረግመው ከቤተ ክርስቲያን መለየታቸው የሚገባ ነው» ሲል ጽፎአል።

የጳውሎስ ሣምሳጢ ደቀ መዛሙርት የነበሩት ዲኦዶር ዘጠርሴስ፣ ፌኦዶር ዘሙፑሲአስቲያና ንስ ጥሮስ ዘቁንስጥንጥንያ፣ ፊኦዶሪት ዘሲረስና ሌሎች የአንጾኪያ ትምህርት ቤት መናፍቃን፣ ጳውሎስ ሣምሳጢ የመሠረተውን የኅድረትንና የምንታዌን ትምህርት በተለያየ ዘዴ በቤተክርስቲያን ውስጥ ለማስፋፋት ሞክረው ነበር፤ ነገር ግን በየጊዜው የተነሡ የቤተክርስቲያን ሊቃውንት በጉባኤ፣ እንዲሁም በግል መናፍቃኑ በማሳፈር ትምህርታቸውን አጥብቀው አውግዘዋል። ከእነርሱም መካከል ለማስረጃ ጥቂቶቹን ከዚህ ቀጥለን እንጠቅሳለን፦ ምንታዌነትንና ኅድረትን በመቃወም ቅዱስ ጎርጎርዮስ ገባሬ መንክራት እንዲህ ሲል አውግዞአል፤ «ዓለም ሳይፈጠር የተወለደ የእግዚአብሔር ልጅ ሌላ ነው፤ ከማርያም የተወለደው ሌላ ነው የሚል፣ ዓለም ሳይፈጠር የነበረ ራሱ እንደሆነ፣ ቀዳማዊም፣ ደኃራዊም ያው አንዱ ብቻ እንደሆነ፣ በኋላ ዘመንም ከማርያም ሥጋን የነሣው እርሱ እንደሆነ የማያምን ቢኖር ውጉዝ ይሁን» ሲል ጽፎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ ፭፻፶፬ ቍ. ፲፯)። ቀጥሎም እግዚአብሔር ቃል እንደ ዕሩቅ ብእሲ (እንደ ፍጡር)፣ ከነቢያትም እንደ አንዱ ጸጋብ ተቀበለ የሚል፣ ከድንግል ነፍስንና ሥጋን ነሥቶ እንደ እኛ ፍጹም ሰው እንደሆነ፣ በቤተሐሌም እንደ ተወለደ፣ በናዝሬት እንደ ሕፃናት በየጥቂቱ እንደ አደገ፣ ሠላሳ ዘመን ሲሞላው በዮርዳኖስ እንደ ተጠመቀ፣ እንደ ተጻፈ፣ አብ የምወደው ልጄ ይህ ነው ብሎ እን

ደ መስከረለት የማያምን ቢኖር ውጉዝ ይሁን» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፳፻፶፭ቀላ.፲፱)
። በተጨማሪም ይህ አባት ስለዚሁ ሲያስረዳ፣ «የኢየሱስ ክርስቶስ ሥጋ ከስማይ የወረደ ነው፤
ከመለኮቱም ጋር በቅድምና የነበረ ነው የሚል፤ ሥጋ በቅድምና በነገረ በእግዚአብሔር አምሳል
እንደ ተፈጠረ የማያምን፣ ቃልም በኋላ ዘመን በራሱ ፈቃድ፣ ባባቱ ፈቃድ፣ በመንፈስ ቅዱስ ፈ
ቃድ ራሱን ዝቅ አድርጎ ሰው እንደ ሆነ፣ እንደ ተጻፈም የተገኘ የአዳምን ባሕርይ እንደ ነሣ
(እንደ ተዋሐደ) የማያምን ቢኖር የተወገዝ ይሁን» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፳፻፶፮ ቀላ.
፳፩ ክፍል ፲፩)።

ቅዱስ አትናቴዎስ ዘእስክንድርያም፣ ምንታዌንና ጎድረትን በመንቀፍ ሲያስተምር፣ «አንዱ ከእግ
ዚአብሔር የተገኘ የባሕርይ አምላክ ነው፤ ለእርሱ እንሰግዳለን፤ ሁለተኛው ከማርያም የተገኘ
ሰው ነው፤ ለእርሱ እንሰግድም አንልም። እርሱ ከሰው ቢወለድም በጸጋ የእግዚአብሔር ልጅ
አይደለምና፤ አስቀድሜ እንደ ተናገርኩ እርሱ ከእግዚአብሔር የተገኘ እግዚአብሔር ነው ያለ
ውነው እንጂ» ሲል አስረድቶአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፳፻፷፣ ቀላ.፱)።

በተጨማሪም ይህ ቅዱስ አባት፣ ስለዚሁ ሲያስረዳ፣ «ከእመቤታችን ከቅድስት ድንግል ማርያም
የተወለደ የእግዚአብሔር የባሕርይ ልጅ ነው፤ እርሱም የባሕርይ አምላክ ነው፤ መለኮት ያደረ
በት በጸጋ የከበረ አይደለም፤ ሥጋን በመንሳት ሰው የሆነ እርሱ ብቻ ነው፤ በመለኮት የእግዚአ
ብሔር ልጅ ነው፤ እርሱ አምላክ ነው፤ እርሱ ወልድ አንድ ብቻ ነው» ብሎአል (ሃይማኖተ አ
በው፣ ገጽ.፳፻፱)።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኦሲስም፣ «ቃለ እግዚአብሔርና ኢየሱስ ክርስቶስ» ብለው የረከሰውን የምን
ታዌ ትምህርት (የሁለትነትን ትምህርት)ያስተማሩትን መናፍቃን በመገዛፅ እንዲህ ሲል አስተምሮ
አልፎ «የምወደው ልጄ ይህ ነው አለ (ማቴ.፫፡፲፯)። ይህ አንዱ ሁለት አይደለም፤ ልጄ ነው
ያለው ሌላ፣ ከማርያም የተወለደው ሌላ አይደለም፤ በበረት የተወለደው ሌላ፣ ሰብአ ሰገል የሰ
ገዱለት ሌላ አይደለም፤ የተጠመቀው ሌላ አይደለም፤ ጥምቀት የሚሻው ሌላ አይደለም፤ በእ
ርሱ ህልው ሆኜ ልመለክበት የወደድኩት ልጄ ነው ያለው ነው እንጂ» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.
፻፳፣ ቀላ.፲፱)።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ቴኦሎጎስም (ነባቤ መለኮት) ወልድ ዋሕድ ክርስቶስን ሁለት አድርገው ያስተማ
ሩትን መናፍቃን ሲያወግዝ፣ እንዲህ ብሎአል፤ «አንዱ ከእግዚአብሔር አብ፣ አንዱ ከድንግል
ማርያም ብሎ ሁለት ወልድ የሚል፣ ከእግዚአብሔር የተወለደው፣ ከድንግልም የተወለደው አን
ድ አይደለም የሚል ቢኖር፣ እግዚአብሔር ለወዳጆቹ ካዘጋጀላቸው ልጅነት (የጸጋ ልጅነት) ይለ
ይ» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፳፻፳፮)።

በተለይም፣ «ክርስቶስ የፍጹምነት (የትሩፋት) ሥራ በመሥራቱ በጸጋ የእግዚአብሔር ልጅ ተባለ
»ብለው ያስተማሩትን መናፍቃን ሲያሳፍር፣ «ከጥምቀት በኋላ ፍጹም ሥራ ሠርቶ፣ ወይም መና
ፍቃን በረከሰ መጻሕፍቶቻቸው እንደሚናገሩት፣ ከሙታን ተለይቶ ከተነሣ በኋላወልድ መሆንን፤
ወልድ መባልን ተገባው የሚል ቢኖር ውጉዝ ይሁን» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፳፻፳፩)
። የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት ቅዱስ ቄርሎስም፣ መናፍቃኑን በመዝለፍ ያስተላለፈው ውግዘት
እንዲህ የሚል ነው፤ «ክርስቶስ እግዚአብሔር ያደረበት ሰው እንጂ የባሕርይ አምላክ አይደለ
ም ብሎ ደፍሮ የሚናገር ሰው ቢኖር፣ ሰው የሆነው፣ እንደኛም ሥጋን ነፍስን የተዋሐደው ቃል
፣ አንድ ብቻ የሆነ የባሕርይ ልጅ እንደሆነ የማያምን ቢኖር ውጉዝ ይሁን፤ ከአብ የተወለደው
የእግዚአብሔር ቃል ለክርስቶስ ፈጣሪው ነው፤ ወይም ጌታው እንደሆነ የሚናገር ቢኖር፣ መጽ
ሐፍ እንደ ተናገረ፣ ቃል ሥጋ እንደሆነ፤ እርሱ አምላክም ሰውም እንደሆነ የማይናገር ቢኖር
ውጉዝ ይሁን፤ የእግዚአብሔር ቃል ኢየሱስ በሚባል ሰው አድሮ ሥራውን እንደሚሠራ፣ ያንድ
ነት ክብርም በጎድረት እንደ ተሰጠው፣ ከእግዚአብሔር ቃልም የተለየ እንደሆነ የሚናገር ሰው
ቢኖር ውጉዝ ይሁን» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፪፻፸፰ ቀላ.፵፯፣፵፰)።

**ጥያቄ፦ከዚህ በላይ እንደ ተመለከተው፣ ቅዱሳን የቤተክርስቲያን አበው ስም ሳይጠቅሱ
ያወገዟቸው መናፍቃን እነማን ናቸው?**

ቅዱሳን አባቶች ስማቸው ሳይጠቅሱ ያወገዟቸው መናፍቃን ቀደም ብለን እንደ ገለጽነው ጳውሎስ ስላምሳጢና ተከታዮቹ ናቸው። ከእነርሱም ዋና ዋናዎቹ ዲኦዶር ዘጠርሴስ ፌኦዶር ዘመጥሴ ኢስቲያስ፣ ንስጥሮስ ዘቁስጥንጥንያ፣ እንድርያስ ዘሳምሳጢያ፣ ፊኦዶሪት ዘሲረስ ናቸው። የእነዚህ ሁሉ ትምህርታቸውና እምነታቸው ምንታዊና ኅድረት ነው።

ጥያቄ፦ ምንታዊ ማለት ምን ማለት ነው?

ተመንተው መንታ ሆነ ካለው የግእዝ ቃል ምንታዊ የተባለው ቃል ይገኛል፤ ፍቸውም መንታነት፣ ሁለትነት ማለት ነው። ፈረንጆቹ ዱኤሊዝም ይሉታል። በዚህ መሠረት የአንጾኪያ መናፍቃን፣ ወልድ ዋሕድ ክርስቶስን ሁለት ነው ብለው በማመን፣ «ወልድ ዋሕድ የተባለ ቃለ እግዚአብሔርና ኢየሱስ ክርስቶስ የተለያዩ አካላት ናቸው፤ አንደኛው ስማያዊ፣ ሌላው ምድራዊ፣ አንደኛው የእግዚአብሔር የባሕርይ ልጅ፣ ሁለተኛው የማርያም ልጅ....» በማለት ሐዋርያት ያወገዙትን የሁለትነት፣ የመንታነት ማለትም የምንታዊን ትምህርትማስተማር ሞክረው ነበር፤ ነገር ግን ተወግዘው ከቤተክርስቲያን ተለይተዋል።

ጥያቄ፦ ኅድረት ማለትስ ምን ማለት ነው?

ኅድረት ማለት፣ ማደር መኖር ማለት ነው። ይህም መናፍቃኑ የምንታዊ ትምህርታቸውን ለመግለጽ የተጠቀሙበት ቃል ነው። «ቃለ እግዚአብሔር በኢየሱስ ክርስቶስ በጸጋ በክብር ስላደረበት፣ ኢየሱስ ክርስቶስ በጸጋና በክብር ከቃለ እግዚአብሔር ጋር ተጣምሮ አንድ ሆነ» የሚል ይህ የተወገዘና አጸያፊ ባህል (አባባል) ኅድረት ይባላል። የሐዋርያት ቤተክርስቲያንም፣ ይህንን የምንታዊ የኅድረት ትምህርት በየጊዜው በጉባኤ አውግዛለን፤ እኛም እናውግዛለን።

ጥያቄ፦ከእግዚአብሔር አብ የተወለደው እርሱ ራሱ ከቅድስት ድንግል ማርያም የተወለደ አንድ ወልድ ዋሕድ መሆኑ የሚያረጋግጥ ተጨማሪ ማስረጃ ማቅረብ ይቻላል?

አዎን፤ ይህን እውነት የሚያረጋግጥ ማስረጃ እጅግ በርካት ያለ ስለሆነ፣ በዚህች አነስተኛ መጽሐፍ ማቅረብ ወይም መጥቀስ ያስቸግራል። ነገር ግን መጻሕፍተ ብሉያትና መጻሕፍተ ሐዲሳት በሙሉ ወልድ እግዚአብሔር ክርስቶስ፣ ምንታዊ የሌለው አንድ ብቻ መሆኑን ይመስክራሉና እነርሱን ልብ ብሎ መመልከት ይገባል።

የቤተክርስቲያን ሊቃውንትም፣ ራሱ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ፣ «ከሰማይ ከወረደው በቀር ወደ ሰማይ የወጣ ማንም የለም» ባለው መሠረት፣ ከሰማይ የወረደውና ከቅድስት ድንግል ማርያም የተወለደው፣ በማየ ዮርዳኖስ በእደ ዮሐንስ የተጠመቀውና በገዳመ ቆሮንቶስ አርባ ቀንና አርባ ሌሊት የጸመው፣ የተራበው፣ የተጠማውና ኅብስቱን አበርክቶ በብዙ ሺህ የሚቈጠሩ ርኅባንን ያጠገበው እርሱ ብቻ መሆኑንመስክረዋል (ዮሐ.፫፡፲፫)።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ኤጲስ ቆጶስ ዘኑሲስ፣ የምንታዊ መምህራን የሆኑትን መናፍቃን በመገመጸ እንዲህ ሲል ጽፎአል፤ «የተአምራትን ሥራ ለአንዱ ብቻ፣ የድካምን ሥራ ለአንዱ ብቻ ሰጥተህ አትናገር፤ ያም ይህን ለአንድ ለእርሱ ብቻ ነው እንጂ፤የአምላክነት ሥራ ሁሉ ገንዘቡ ነው፤ መከራን መቀበል ገንዘቡ ነው፤ እርሱ አንድ ብቻ አምላክ እንደ መሆኑ ተአምራት ያደርጋል፤ ሰውም እንደ መሆኑ መከራን ይቀበላል» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፪፻፩-፪፻፪፣ ቊ.፳፯-፳፰)። በተጨማሪም ይህ ቅዱስ የቤተ ክርስቲያን ሊቅ ያስተማረውን ከዚህ ቀጥለን እንመልከት፤ «ሁለት ግብራት ለእርሱ (ለወልድ ዋሕድ) አንድ እንደ ሆኑ (እንደ ሆኑለት) አየህን? ሰው የሆነ አምላክ እርሱ ነው፤ አንድ ነው፤ ሁለት አይደለም፤ ፈጣሪ መለኮቱን ፍጡር ወደ መሆን አልለወጠውም፤ መችም መች አንድ ብቻ ነው፤ ሁለት አይደለም። የተገዢ ባሕርይን የተዋሐደው፣ በእርሱ ትሕትና እኛ እንከበር ዘንድ የተዋረደው እርሱ ነው፤ ህማማችንን የታገለ፣ ደዌያችንን የተሸከመ፣ በደላችንን የተቀበለ፣ ሰለ እኛ የማያልፍ የማይለወጥ መሥዋዕት አድርጎ ራሱን ያቀረበ፣ የማይሻር የማይለወጥ ካህን እርሱ ነው፤ የሚሠዋ በግ እርሱ ነው፤ የሚሠዋ ካህን እርሱ ነው፤ ከባሕርይ አባቱ ከአብ፣ ከባሕርይ ሕይወቱ ከመንፈስ ቅዱስ ጋርም መሥዋዕት የሚቀበል እርሱ ነው። በፈቃዱ መከራን የተቀበለ፣ መከራንም ሁሉ የታገሠ እርሱ ነው፤ እንደ በግ ሊሠዋ መጣ

፤ በግ በሚሸልተው ፊት እንዳይናገር አልተናገረም፤ በነገሩም ሐሰት አልተገኘበትም»(ኢ.ሳ.፻፫፡፳-፱፤ ጳጳ.ጥ.፪፡፳፩-፳፭፤ ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ፻፳፮ ቍ.፳፬-፳፭)።

ቅዱስ ፕሮቭልዮስ (ኤፌቅሊስ) ሊቀ ጳጳስ ዘቁንስጥንጥንያም፣ ወልድ እግዚአብሔር ክርስቶስ ምንታዊ የሌለበት አንድ ብቻ መሆኑን ሲያስረዳ፣ «አክሊሊ ሦክ ደፍቶ የሞትን ሥልጣን ፍርድ አጠፋ፤ በመስቀል ላይ ተቸንክሮ ሳለ ከመንበሩ አልተለየም፤የባሕርይ አባቱ ከአብ፣ ከባሕርይ ሕይወቱ ከመንፈስ ቅዱስ አልተለየም፤ በምድር እንደ በደለኛ ሲዝቱበት፣ በሰማይ ቅዱስ ምስጋናውን ይናገራለት (ያቀርቡለት) ነበር፤ ሰማይን እንደ ድንኳን የዘረጋ፣ ሦስት ቀን በመቃብር አደረ፤ ከሙታንም ጋር ተቈጠረ፤በሞቱም ሲኦልን በዘበዛት» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ፻፱፬-፻፱፭ ቍ.፱-፳)።

ዳግመኛም በዚያው መልእክቱ እንዲህ በማለት አስረድቶአል፤ «በሰማይ በአብ ህልው የምትሆን አንተ ነህ፤ ስለ እኛም በመስቀል የተሰቀልህ አንተ ነህ፤ ዓለም ሳይፈጠር ጀምሮ በጌትነት (በመለኮታዊ) መንበርህ ያለህ አንተ ነህ፤ አሁንም በዕፀ መስቀል ላይ የተቸነከርህ አንተ ነህ፤ በመለኮትህ ሕግም ሞት የሌለብህ አንተ ነህ፤ በሥጋ መከራን የተቀበልህ አንተ ነህ፤ ከአብ ጋር አንድ እንደ መሆንህ፣ በፈቃድህ የሞትህ አንተ ነህ፤ በመቃብር ያደርህ አንተ ነህ፤ በኪሩቤል ላይ ያለህ አንተ ነህ፤ ከሙታን ጋር በመቃብር የነበርክ አንተ ነህ፤ በአንተ ድንኳን ተሰጠ፤ ከሙታን ጋር የተቈጠርክ አንተ ነህ፤ ለሙታንም ትንሣኤን የምትሰጥ አንተነህ፤ ሦስት መዓልት ሦስት ሌሊት በመቃብር ያደርክ አንተ ነህ፤ በዘመኑ ሁሉ ከአብ ከመንፈስ ቅዱስ ጋር የምትኖር አንተ ነህ፤ በመለኮት ሕግም ሳይኖርብህ በሥጋ የታመምክ አካላዊ ቃል አንተ ነህ» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ፻፱፭፣ ቍ.፲፩-፲፫)።

ጥያቄ፦አካላዊ ቃል ክርስቶስ ዓለምን ለማዳን በመለኮቱ ታመመ (መከራን ተቀበለ)፤ በመለኮቱ ሞተ ማለት ይገባል?

የለም፤ እንዲህ ማለት አይገባም። ስለዚሁም ቅዱሳን ኦርቶዶክሳውያን አበው የጻፉትን ቀጥለን እንመልከት፦

ቅዱስ አትናቴዎስ ዘአስክንድርያ፣ «እንደ ወንጌል ትምህርት ግን የማይሞተው ሞተ ሊሉ ይገባል ፤ በዚህም አነጋገር በመለኮቱ ሕግም፣ ሞት የሌለበት እግዚአብሔር በነሣው ሥጋ ታመመ፣ ሞተ ይባላል» ሲል አስረድቶአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ፻፮)። ቀጥሎም ይህ ቅዱስ፣ ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ «በመለኮቱ ታመመ፣ ሞተ» ያሉትን ክፍሎች በመገመፀ እንዲህ ሲል ጽፎ አል፤ «ከእኛ በነሣው ሥጋ ሞተ በማለት ፈንታ፣ እግዚአብሔር አምላካችንን ሥጋ በሌለው ባሕርይ ታመመ፣ ሞተ፣ ይሉት ዘንድም ይህን የመሰለ ምን ክሕደት አለ? መለኮት የማይታመም፣ የማይሞት ሲሆን፣ ሕግምን ሞትን ለመለኮት ሰጥተው የተናገሩት፤ ነገር ግን እርሱ (እግዚአብሔር) የታመመ፣ የሞተ በነሣው ሥጋ ነው። ወልድ በመለኮቱ አይታመምም፣ አይሞትም ሊሉ ይገባል፤ ከሥጋ ሳይለይ ከአብ ጋር አንድ ነው እንጂ፤ በሥጋም ቢሆን ከትንሣኤ በኋላ የማይታመም የማይሞት ሆነ» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ፻፮)። በተጨማሪም፣ «የመለእክት ጌታ የሚሆን እግዚአብሔር ነፍስን የተዋሐደ ሥጋን ስለ ነሣ (ስለ ተዋሐደ)፣ ከሥጋ ጋርም በተዋሐደ አንድ አካልአንድ ባሕርይ ስለ ሆነ፣ ሰውም ሆኖ ስለ ታየ፣ በባሕርየ መለኮቱ ታመመ፣ ሞተ ተብሎ እንደምን ይነገራል? እንዲህ ሳለ ካለ ሥራ ወገን ሊነገርለት አይገባም፤ እንዲህ ብሎ ለሚለምን ወዮለት፤ እጅግ ጽኑ ክህደት ነውና» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ፻፮፣ ቍ.፳፯)።

ቅዱስ ባሰልዮስ ሊቀ ጳጳሳት ዘቂሣርያም ስለ ኦርቶዶክሳዊት ሃይማኖት በጻፈው መልእክቱ እንዲህ ብሎአል፤ «አሁን ግንእግዚአብሔር ሞተ ሲል ብትሰማ አትፍራ፤ የማይሞተውን ሞተ ሊሉ አይገባም ከሚሉ ዕውቀት የሌላቸው ሕግሙን ሞቱን ከሚክዱ መናፍቃን የተነሳ አትደንግጥ። እኛ ግን በመለኮቱ ሞት እንደ ሌለበት፣ በሥጋ ቢሞትም በመለኮቱ ስልጣን እንደ ተነሳ እናውቃለን። ሞት የሌለበት ባይሆን ፍጥ በሥጋ በሞተ ጊዜ ሥጋውን ባለስነሣም ነበር፤ ሥጋውም እስከ ዓለም ፍጻሜ በመቃብር በኖረ ነበር» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ ፻፲፰፣ ቍ.፲፯-፲፰)።

ናጣሊስ ሊቀ ጳጳሳት ዘሮሜም፣ ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ በመለኮቱ ታመመ፣ ሞተ፣ ብለው ያስተማሩትን ሲያወግዝ እንዲህ ብሎአል፤ «እመቦ ዘይትሀበል ወይብል በእንተ እግዚአን ኢየሱስ

ስ ክርስቶስ ከመ ሐመ በመለኮት ወአኮ በሥጋ፤ ኃዲጎ ቃለመጽሐፈ ዘይብል እስመ ክርስቶስ ሐ መ በእንቲእነ በሥጋ ውጉዝ ለይኩን፤ ክርስቶስ በሥጋ ስለ እኛ ታመመ የሚለውን የመጽሐፍ ቃል ትቶ፤ ደፍሮ ስለ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በሥጋ ያይደል በመለኮት ታመመ የሚል ቢኖር የተወገዘ ይሁን» ብሎአል።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ቴኦሎጎስ (ነባቤ መለኮት) አፑልናርዮስን በተቃወመበት መልእክቱ ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ በመለኮቱ ሕማም፤ ሞት ሳይኖርበት በተዋሐደው ሥጋ እንደ ታመመ ሲያስረዳ፤ «በመለኮት ሞት ሳይኖር በሥጋ ሞትን ገንዘብ አደረገ፤ በመለኮት መወሰን ሳይኖርበት በሥጋ ተወስነ፤ የማይመረመር ሰማያዊ እርሱ ሥጋን ተዋሕዶ በምድር ተገለጠ፤ የማይታየውታየ፤ በኃጢአት ወድቆ የነበረ የቀደመ ሰው አዳምን ዳግመኛ ያከብረው ዘንድ እግዚአብሔር ፍጹም ሥጋን ነፍስን ተዋሕዶአልና» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፪፻፲፮፣ ቀ.፲፯)።

መለኮት ከሥጋ ጋር በማይመረመር ተዋሕዶ አንድ ከሆነ በኋላ፤ ፍልጠት ማለት መለየት ሳይኖርበት፤ ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ በተዋሐደው ሥጋ ሲታመምና ሞትን ሲቀምስ መለኮቱ ከሥጋው እንዳልተለየ፤ ቅዱስ ቄርሎስ ዘእስክንድርያ በምሳሌ እንዲህ አለ፤ «ረቂቅ በሆነው በእግዚአብሔር ቃል ባሕርይ የሆነውን ተዋሕዶ አንካድ፤ ብረት ከእሳት ጋር በተዋሐደ ጊዜ ከእሳት ም ጋር በመዋሐዱ የእሳትን ባሕርይ ገንዘብ እንዲያደርግ፤ ብረት በመደሻ በተመታ ጊዜ ከእሳት ጋር በአንድነት እንደሚመታ፤ ግን መደሻው በተመታ ጊዜ ከእሳት ጋር በአንድነት እንደሚመታ፤ ግን ከመደሻው የተነሣ የእሳት ባሕርይ በምንም በምን እንዳይገቡዳ፤ ቃለ እግዚአብሔር አማኑኤልም በመለኮቱ ሕማም ሳይኖርበት፤ በሥጋ እንደ ታመመ እንዲህ እናስተውል» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፳፻፸፪ ቀ.፲፪)። ከዚያው አያይዞም ይህ ቅዱስ አባት ሲያስረዳ፤ «የተስቀለው ከሦስቱ አካላት አንዱ አካል ነው፤ ከእርሱም ጋር አንድየሆነ ይህ ቃል በተዋሐደው ሥጋ ሞተ፤ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር አንድ የሚያሳርገው መለኮት ግን አልሞተም» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፪፻፸፪፣ ቀ.፲፭)።

አባ ብንያም ሊቀ ጳጳስ ዘእስክንድርያ ደግሞ፤ ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ በተዋሐደው ሥጋ እንደ ታመመና እንደ ሞተ፤ በመለኮት ግን ሞት እንደ ሌለበት እንዲህ ሲል አስረድቶአል፤ «እግዚአብሔር ቃል በሥጋ በእውነት እንደ ታመመ፤ በመለኮቱ ግን ፈጽሞ የማይታመም፤ የማይሞት እንደ ሆነ እንሆ ነገሩ ታወቀ፤ ተረዳ፤ ነገር ግን እርሱ መለወጥ መቀላቀል የሌለበት እንደ ሆነ፤ የባሕርያት አለመቀላቀል ለዘላለሙ ጸንቶ ይኖራል» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፫፻፹፬፣ ቀ.፲፰)።

አባ ብንያም፤ ክርስቶስ በመለኮቱ ታመመ፤ ሞተ፤ ያሉትን ከቅዱሳን አባቶች ትምህርት እየጠቀስ ይመልሳቸው ነበር። በዚሁ መሠረት ቅዱስ ዲዮስቆሮስ ዘእስክንድርያ በታሰረበት ደሴት ሳለ በርጢር ወደ ተባለው ሰው በላከው መልእክቱ፤ «ክርስቶስ በመለኮቱ ታመመ፤ ሞተ» ያሉትን እንዳወገዘ አባ ብንያም መስክሮአል። አባ ብንያም ሊቀ ጳጳሳት ዘእስክንድርያ በመልእክቱ እንደ ጠቀሰው፤ ቅዱስ ዲዮስቆሮስ የላከው መልእክት በከፊል እንዲህ የሚል ነው። «እኛስ፤ እግዚአብሔር ቃል በመለኮቱ ታመመ፤ ሞተ፤ የሚለውን ሁሉ አውግዘን ልንለየው ይገባናል፤ ከአርቶዶክስ ሃይማኖታችን አሁን ተለይተዋልና፤ ከጉባኤያችንም ልንለየቸው ይገባናል፤ ከወንድሞቻችን (ከምእመናን) አይደሉምና፤ እንኳያስ አስቀድመን ሰማቸውን ከጠራናቸው ከነአርዮስ፤ ከነአፑሊናርዮስ፤ ከነዳቢደረ ወገኖችም ጋር ይህን አንድ ክሕደት ይናገራሉ፤ እነዚህም እርስ በርሳቸው በክሕደት የተያያዙ፤ የሚመሳሰሉ ናቸው፤ የነዳቢደረ ወገኖችም መለኮት ከሥጋ ጋር በአንድነት ታመመ ይላሉ፤ እኛ ግን እንዲህ ብለን እናምናለን፤ እግዚአብሔር ቃል በእውነት ሥጋን እንደ ተዋሐደ፤ በመለኮቱ ግን ፈጽሞ ሕማም፤ ሞት ያሌለበት እንደሆነ እናምናለን እንጂ፤ አእምሮ በማጣታቸው ክርስቶስ በመለኮት ያይደለ በሥጋ ታመመ ብለን በዚህ አነጋገር በኬልቄዶን ከተሰበሰቡ «መናፍቃን» ጋር አንድ ሆነን እንገኛለን የሚሉ አሉ፤ እኛም ቅዱስ ቄርሎስ፤ (እነርሱ እንደሚገባ ብዙ ነገር ያምናሉና ከሕደታቸው እንፈቅ እንጂ መናፍቃን ከሚናገሩት ሁሉ ፈጽመን ልንርቅ አንችልም) ብሎ ጽፎአል፤ ብለን እንመልሰላቸዋለን፤ የኬልቄዶን ማኅበር ወገኖች እግዚአብሔር ቃል በመለኮት ያይደለ በሥጋ እንደ ታመመ ካመኑ፤ እኛም በዚህ ነገር ከእርሱ ጋር እንተባበራለን፤ ሁለት ባሕርይ ካሉ፤ አንድ ወልድንም ወደ ሁለት አካል ከከፈሉት ሁለትም ካደረጉት ግን በዚህ ከእነርሱ ጋር አንተባበርም» ሲል አስረድቶአል (ሃይማኖተ አበው አባ ብንያም፣ ገጽ.፫፻፹፯-፫፻፹፰፣ ቀ.፴፯-፴፰)። ቅዱስ ቴኦዶሶስ ሊቀ ጳጳሳት ዘእስክንድርያም፤

«እግዚአብሔርም ቃል ስለ እኛ በሥጋ እንደ ታመመ ካለመንስ ሃይማኖታችን ከንቱ ነው...» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ፲፮፡፫፻፱፩፣ ቍ፡፲፰)።

መለኮት ከትስብእት ጋር ያለመለወጥ፣ ያለመቀላቀል፣ ያለመለየት በተዋሕዶ አንድ ስለሆነ፣ ወልድ ዋሕድ መሆኑ የታወቀ ቢሆንም፣ በመለኮቱ ሕማም፣ ሞት ሳይኖርበት በተዋሕደው ሥጋ እንደ ታመመና እንደ ሞተ፣ በመለኮቱ ሞትን ድል አድርጎ ከሙታን ተለይቶ እንደ ተነሳ ቅዱሳት መጻሕፍት ያረጋግጣሉ። ከዚህ ጋር ክርስቶስ በሥጋው መከፈ መስቀልን ተቀበለ ቢባልም፣ ቅዱስ ቄርሎስ በእሳትና በብረት መስሎ እንደ ተናገረ፣ መለኮት ምን ጊዜም ለቅጽበት ያህል እንኳ ከተዋሕደው ሥጋ አልተለየም፤ የተፈጸመው ተዋሕዶ ያለመለየት ነውና። መለኮቱ በሕማም፣ በሞት ጊዜ ተለየው ማለት ዐቢይ ክህደት ነው።

ጥያቄ፦በጥንት ዘመን፣ ወልድ እግዚአብሔር ክርስቶስ የተዋሕደው ሥጋ ድካም፣ ሕማም፣ ሞት የማይስማው ልዩ የሆነ ሥጋ ነበር ብለው ያስተማሩት መናፍቃን ተነስተው ነበር ይባላል፤ ይህ እውነት ነውን?

አዎን፤ እውነት ነው። «ክርስቶስ የተዋሕደው ሥጋ ከስማይ የወረደ ልዩ ፍጥረት የሆነ ሥጋ ነው፤ ስለዚህም የሰውን ሥጋ የመስለ ነበር እንጂ በእውነት (በእርግጥ) ከማርያም የተወሰደ የሰው ሥጋ አልነበረም፤ ግን የሚያየው የሰው ሥጋ ይመስል ነበር» ብለው ያስተማሩት መናፍቃን ተነስተው ነበር። በሌላ በኩል ደግሞ፣ በተመሳሳይ መንገድ ሌሎች መናፍቃን ተነስተው ነበር። እነርሱም፣ «ወልድ እግዚአብሔር ክርስቶስ የተዋሕደው ሥጋ ከቅድስት ማርያም የተወሰደ የሰው ሥጋ ነበር፤ ነገር ግን ከመለኮት ጋር ሲዋሐድ እንደ መለኮት ድካም፣ ሕማም፣ ሞት ነበር» ብለው ያስተማሩ መናፍቃን ተነስተው ነበር። በሌላ በኩል ደግሞ፣ በተመሳሳይ መንገድ ሌሎች መናፍቃን ተነስተው ነበር። እነርሱም፣ «ወልድ እግዚአብሔር ክርስቶስ የተዋሕደው ሥጋ ከቅድስት ማርያም የተወሰደ የሰው ሥጋ ነበር፤ ነገር ግን ከመለኮት ሲዋሐድ እንደ መለኮት ድካም፣ ሕማም፣ ሞት የማይስማው፤ መብል፣ መጠጥ የማይስማው ልዩ ሥጋ ሆነ፤እሚያየው ግን የሚበላ፣ የሚጠጣ፣ የሚታመም፣ የሚደክም መስሎ ይታይ ነበር» ብለው ያስተማሩ ነበር።

የሁለቱም ክፍሎች ኑፋቄ ተመሳሳይ ነው፤ የመጀመሪያዎቹ፣ «የክርስቶስ ሥጋ ከስማይ የወረደ ልዩ ሥጋ ነው» ሲሉ፣ በሁለተኛ ደረጃ የተጠቀሱ መናፍቃን ደግሞ፣ «ክርስቶስ ከቅድስት ማርያም የነሣው ሥጋ በውላጤ (በመለወጥ) ልዩ ሥጋ ሆነ» ብለው አስተማረዋል። ስለዚህ ሁለቱም ክፍሎች፣ «የክርስቶስ ስውነት ወይም ሥጋው የሰው ሥጋ መስሎ ታየ እንጂ በእርግጥ የሰው ሥጋ አልነበረም» ብለዋል ማለት ነው። በዚህ መሠረት የነዚህ መናፍቃን ትምህርተ ሥጋዊ በጽላሎት፣ በምትሐት የተመሠረተ ነው። ስለዚህ ትምህርታቸው ምትሐት፣ ጽላሎት ይባላል። በግሪክ ዶኬቲክም ሲባል፣ እነርሱ ደግሞ ዶኬቲስቶች (ዶርቲስተስ) ይባላሉ። አስመሳዮች መተተኞች ማለት ነው።

እነዚህ መናፍቃን አስቀድሞ በዘመነ ሐዋርያት ብቅ ብለው ስለ ነበር፣ ስለ እነርሱ ሐዋርያው ቅዱስ ዮሐንስ ምእመናኑን በማስጠንቀቅ ሲጽፍ፣ «ስለ ሕይወት ቃል ከመጀሪያ የነበረውንና የሰማ ነውን፣ በዓይኖቻችንም ያየነውን፣ የተመለከትነውንም፣ እጆቻችንም የዳስሱትን እንናግራችኋለን» ብሎአል (ጃዮሐ.፩፣፩-፫)። በተጨማሪም ይህ ቅዱስ ሐዋርያ ሲያስረዳ፣ «ወንድሞቼ ሆይ፤ መንፈስን ሁሉ አትመኑ፤ ነገር ግን መናፍስት ከእግዚአብሔር ሆነው እንደ ሆነ መርምሩ፤ ብዙ ሐስተኞች ነቢያት ወደ ዓለም መጥተዋልና፤ የእግዚአብሔርን መንፈስ በዚህ ታውቃላችሁ፤ ኢየሱስ ክርስቶስ በሥጋ እንደ መጣ የሚታመን መንፈስ ሁሉ ከእግዚአብሔር ነው፤ ኢየሱስ ክርስቶስ በሥጋ እንደ መጣ የማያምን ሁሉ ከእግዚአብሔር አይደለም፤ ይህም የክርስቶስ ተቃዋሚ መንፈስ ነው፤ ይህም እንደሚመጣ ሰምታችኋል፤ አሁንም እንኳን በዓለም አለ» ብሎአል (ጃዮሐ.፬፣፩-፬)። ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ፣ «ክርስቶስ የተዋሕደው ሥጋ ከስማይ ይዞት የወረደው ነው» ያሉትን መናፍቃን በማሳፈር፣ በባርነት ታስረው የነበሩትን ሁሉ ነጻ እንዲያወጣ በሥጋና በደም እንዲሁ ተካፈለ፤ የአብርሃምን ዘር ነስቶአል እንጂ፣ የነሣው የመላእክትን አይደለም» ሲል አስተምሮአል (ዕብ.፪፣፲፭-፲፮)።

□

ሐዋርያው እንዳለው፣ ወልድ እግዚአብሔር ክርስቶስ የተዋሕደው ሥጋ ከስማይ የወረደ ሳይሆን የአብርሃምና የዳዊት ዘር ከሆነችው ከቅድስት ድንግል ማርያም የነሣው ነው፤ ይኸውም «ከኃ

ጢኦት በቀር በነገር ሁሉ ወንድሞቹን (እኛን) ሊመስል ተገባው» ሲል ሐዋርያው አስረድቶአል (ዕብ.፪፡፲፯)። «በሁሉም ወንድሞቹን መስለ» ማለቱ፤ ክርስቶስ ከኃጢአት በቀር እንደ እኛ ፍጹም ሰው ሆነ ሲል ነው። የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንትም ክርስቶስ የተዋሐደው ሥጋ አማን በአማን የሰው ሥጋ እንደሆነ፤ በምትሐት፤ በጽላሎት ሥጋን መስሎ የታየ ማለት ሳይሆን ከቅድስት ድንግል ማርያም የተገኘና ያለ መለወጥ ከመለኮት ጋር አንድ የሆነ ሥጋ መሆኑን አስረድቶአል። ቅዱስ አግኖፕዮስ ኤጲስ ቆጶስ ዘአንጾኪያ፤ ዶኬቲስቶችን በማሳፈር ሲያስተምር፤ «ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በእውነት ተወለደ፤ በእውነት አደገ፤ በእውነት በላ፤ ጠጣ፤ በእውነት ተሰቀለ፤ በእውነት ታመመ፤ ሞተ፤ ተቀበረ፤ ከሙታን ተለይቶ ተነሣ፤ ይህንን ያመነ ብፁዕ ነው፤ ይህንን የካደ ግን እኛተስፋ ከምንደርጋት ከተባረከች ሕይወት የተለየ ነው» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፴፱ ቀላ.፪-፫)።

ሰማዕት እየተባለ የሚጠራው የሮሙ ሊቀ ጳጳስ ፊሊክስም፤ ወልደ እግዚአብሔር የእኛን ሥጋ ተዋሕዶ ከኃጢአት በቀር እንደ እኛ እንደሆነ ሲመስክር፤ «ወኢኮነ ክርስቶስ እኅወ በግብር ሐዲስ፤ አላ በለቢስ ሥጋ ዚኦነ በተዋሕዶ ዘኢይትነገር፤ ክርስቶስ በሐዲስ ግብር (በሳድረት፤ በውላጤ) እንደ እኛ ሰው አልሆነም፤ በማይመረመር ተዋሕዶ ባሕርያችንን ባሕርይ አድርጎ ነው እንጂ» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፻፵፭ ቀላ.፭)።

በአራተኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻ የኢየሩሳሌም ኤጲስ ቆጶስ የነበረው ዮሐንስ ዘኢየሩሳሌም፤ በዘመኑ የነበሩትን መናፍቃን (ዶኬቲስቶችን) በመቃወም የጻፈው እንዲህ የሚል ነው፤ «ከእርሷ (ከቅድስት ማርያም) ሥጋን፤ ነፍስን በተዋሐደ ጊዜ እኛን መስለ፤ በሐሰት ያይደለ በእውነት ስለ እኛ መከራን ወድዶ ተቀበለ፤ መንገድ በመሄድ እንደ እኛ ደከመ፤ በሐሰት አይደለም፤ በገረፋት ም ጊዜ ስለ እኛም ከጲላሞስ መከራን በተቀበለ ጊዜ እንደ እኛ መከራው፤ ግርፋቱ ይሰማው ነበር፤ ፊቱን በጻፋት ጊዜ፤ እጁን እግሩን በችንካር በችንከሩት ጊዜ የተቀበለው መከራ ይሰማው ነበር» ብሎአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፻፷፯ ቀላ.፭-፮)።

በተጨማሪም ይህ አባት እነዚያ፤ «የክርስቶስ ሰውነት፤ ሕማሙንና ሞቱን ምትሐት ነው» ያሉትን መናፍቃን ሲያወግዝ እንዲህ ብሎአል፤ «በሐሰት ያይደለ በእውነት የሥጋን ሕማም እንደ ታመመ በዚህ እናምናለን፤ (በገረፋት ጊዜ አልተሰማውም፤ በሰቀሉትም ጊዜ አልደከመም (አልረሰማውም)፤ በችንካርም በችንከሩት ጊዜ ሕማም አላገኘውም) ብለው ስለ እርሱ የሚናገሩትን ግን መናፍቃን እንደ መሆናቸው እኛ እናወግዛቸዋለን» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፻፷፰ ቀላ.፩)።

ቅዱስ ጎርጎርዮስ ቴኦሎጎስ «ነባቤ መለኮት» ዶኬቲስቶችን በማሳፈር ሲጽፍ፤ «ወኢሐመ እግዚእ ነ ክርስቶስ፤ በምትሐት አመ ርኅብ ወአመ ጸምኦ ወአመ ደክመ በሐዊረ ፍኖት፤ በከመ ይቤሉ ርኩሳን ስብእ፤ አላ ሐመ በሥጋ እሙነ፤ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በተራበ፤ በተጠማ፤ መንገድ ም በሂደ፤ በደከመ ጊዜ በሐሰት መከራ አልተቀበለም፤ የተጠሉ የተነቀፉ ሰዎች እንደ ተናገሩ፤ ነገር ግን በእውነት መከራ ተቀበለ እንጂ» በማለት አስረድቶአል (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፪፻፲፫ ቀላ.፳፭)።

ጥያቄ፦ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ በመለኮት፤ በባሕርይ፤ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር አንድ በመሆኑ ፍጹም አምላክ ነው፤ ከቅድስት ድንግል ማርያም ሥጋን፤ ነፍስን ተዋሕዶ ከኃጢአት በቀር ፍጹም ሰው ስለሆነ፤ በሰውነቱ ከእኛ ጋር አንድ ነው። ታዲያ የቤተክርስቲያን ሊቃውንት ይህንን አስመልክተው የተናገሩት ነገር አለን?

አዎን፤ በብዙ ቦታ በርከት ያለ ምስክር አለ። የቤተክርስቲያን ሊቃውንት ወልደ እግዚአብሔር ክርስቶስ በመለኮቱ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር አንድ መሆኑን፤ በሰውነቱም ከኃጢአት በቀር ከእኛ ጋር አንድ መሆኑን፤ በየመልእክቶቻቸው በሰፊው ገልጸውታል።

ቅዱስ ቄሮሎስ ዘአስክንድርያ ለሊቀ ጳጳሳት ዮሐንስ ዘአንጾኪያ በጻፈው መልእክቱ እንዲህ ብሎአል፤ «እርሱ (ወልድ) በመለኮቱ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር አንድ ነው፤ (ትክክል ነው)፤ እርሱ ራሱም ሰው በመሆኑ ከእኛ ጋር አንድ ነው፤ ሁለቱም ባሕርያት በተዋሕዶ አንድ ሆኑ» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፪፻፸፪)። ዮሐንስ ሊቀ ጳጳሳት ዘአስክንድርያ ይህንን ትምህርት ሲያብራ

ራ እንዲህ ብሎአል፤ «በሥላሴ ምንም ምን አልተጨመረም፤ እርሱ አንድ ነውና፤ እርሱ አምላክ በተዋሐዶ ሰው የሆነ እርሱ ነው። በባሕርይ መለኮቱ ከአባቱ ጋር አንድ ነው፤ እርሱ በሥጋ ባሕርይም ከእኛ ጋር አንድ ነው፤ ስማዊ እርሱ ነው፤ ምድራዊም እርሱ ነው፤ እርሱ ይታያል፤ አይታይም፤ እርሱ ይዳስሳል፤ አይዳስስም፤ እርሱ ይወስናል፤ አይወስንም፤ እርሱ ይታመማል፤ አይታመምም» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፫፻፺፫ ቀሩ.፳፮)።

ቀጥሎም በዚያው መልእክቱ ክርስቶስ በሰውነቱ ከእኛ ጋር አንድ መሆኑን በመግለጽ እንዲህ ብሎአል፤ «እኛ ግን አእምሮ የሌላቸው፣ ተዋሕዶን የዘነጉ እነዚህን እንቃወማለን፤ ሥጋን የተዋሐደ እርሱም በሥራው ሁሉ እኛን እንደሚመስለን እንናገራለን፤ እኛም ከኃጢአት በቀር ወንድሞች ነን፤ ከእኛም ጋር አንድ ባሕርይ ሆነ፤ በዚህ ተዛምዶም ከእኛ ጋር አንድ ነው፤ በሕማም ይመስለናል፤ እርሱ ኃጢአት ከሌለበት ከባህርያችን የተነሣ ጥምን፣ ድካምን፣ እንቅልፍን፣ ይህን የሚመስለውንም ሁሉ ተቀብሎልናል» (ሃይማኖተ አበው፣ ገጽ.፫፻፺፭ ቀሩ.፴፪)።

ከዚህ በላይ ባለው ጥቅሱ፣ ሊቁ፣ «አእምሮ የሌላቸው፣ ተዋሕዶን የዘነጉ እነዚህን እንቃወማለን» ያላቸው የዶኬቲስቶች ተከታዮች የሆኑትን ማኒንና አውጣኪን ነው። እንደሚታወቀው፣ ማኒ የተባለው መናፍቅ በሦስተኛው ምእት ዓመት አጋማሽ ላይ ተነስቶ በመካከለኛው ምሥራቅ በክሕደቱ የሐዋርያትን ቤተክርስቲያን ያስቸገረ ሰው ነበር። በዘመነ ብሉይ የነበረው ማኒ «አልቦ እግዚአብሔር»፣ «እግዚአብሔር የለም» ብሎ ካደ፤ እንዲህም ብሎ በማስተማሩ፣ «ሰነፍ በልቡ እግዚአብሔር የለም ይላል» ብለው አበው ነቅፈውታል (መዝ.፲፫(፲፬)፥፩)። ይህ (ሁለተኛው) ማኒ ደግሞ፣ «የክርስቶስ ሰውነት ረሃብ፣ ጥም፣ ሞት የሚሰማው አልነበረም፤ ስለዚህ ክርስቶስ የተራበ፣ የተጠማ፣ የበላ፣ የደከመ፤ የታመመ መስሎ ታየ እንጂ በእውነት (በእርግጥ) አልተራበም፤ አልተጠማም፤ አልደከም፤ አልታመመም» ብሎ ያስተምር ያስት ነበር።

አውጣኪም፣ «ክርስቶስ ከተዋሕዶ በኋላ በሰውነቱ (በሥጋው) ከእኛ ጋር አንድ አልነበረም። ስለዚህ ክርስቶስ በመለኮቱ ከአብና ከመንፈስ ቅዱስ ጋር አንድ (ኅቡረ ህላዌ) ቢሆንም፣ በሰውነቱ (በሥጋው) ከእኛ ጋር አንድ ባሕርይ (ኅቡረ ህላዌ) አይደለም» ብሎ አመነ፤ በዚሁ እምነቱ አውጣኪ፣ «ከተዋሕዶ በኋላ የክርስቶስ ሰውነት ተለወጠ፤ መለኮት ሰውነቱን ለወጠው፤ መጠጠው» ብሎ እንዳመነና እንዳስተማረ ስለ ታወቀ፣ በዘመኑና በኋላም በቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ተወግዞአል። በክሕደት የአውጣኪ አያት የነበረውን የሦስተኛውን ክፍለ ዘመን ማኒንም የቤተክርስቲያን ሊቃውንት ደጋግመው አውግዘውታል።

ማኒ በ፪፻፲፮ዓ.ም በባቢሎን አገር፣ በባግዳድ ከተማ አጠገብ ተወለደ። በከፊል የአረማውያንን ትምህርት (እምነት) እንደ ያዘ የክርስትናን ሃይማኖት ተቀብሎ ክርስቲያን ሆነ። በዘመኑ ይደረጋ ሉ ተብለው በተገመቱት ነገሮች ላይ ማኒ የሐስት ትንቢት ይናገር ስለነበር፣ በተከታዮቹ ዘንድ «ነቢዩ ማኒ» እየተባለ ይጠራ ነበር። ክርስቲያን ከመሆኑ በፊት የነበረውን እምነት እንደ ዘሮአስት ሪዶኒዝም (Zoroastrianism) ያለ የዱአሊዝም እምነት ነበር፤ በመንታ አማልክት ማመን ማለት ነው። ስለዚህ ማኒ ክርስቲያን ከሆነ በኋላ፣ ቀደም ብሎ ይዞት የነበረው የዱአሊዝም እምነት ከልቡ ሊጠፋ አልቻለምና በሁለት አምላክ ማለት «አምላክ ብርሃን፣ አምላክ ጽልመት» እያለ ያምን ነበር። በዚሁ እምነቱ መሠረት ማኒ (ማንክዮስ) ክርስቶስ አምላክ ብርሃን ብሎ ያመልክው ነበር። በተጨማሪም ማኒ በትምህርቱ «መናፍስት ቅዱሳን ናቸው፤ እግዚአብሔር መንፈስ ስለሆነ ቅዱስ ንጹሕ ነው፤ ሥጋ (ማተር) ግን ርኩስ ነው» እያለ ያስተምር ነበር። እንደ ማኒ ትምህርት፣ «ነፍስ እንጂ ሥጋ ንጹሕ አይደለም፤ ነፍስ በአምላክ ብርሃን ስለ ተፈጠረች ንጽሕት ቅድስት ናት፤ ሥጋ ግን በአምላክ ጽልመት ስለ ተፈጠረ ርኩስና ስይጣን ነው። ማኒ፣ «አምላክ ብርሃን እየተባለ የሚጠራው ክርስቶስ ንጹሕ መንፈስ ስለሆነ አማናዊ የሆነውን ሥጋ አልለበስም፤ እንደ ማንኛውም ሰው ሁሉ ፍጹም ሰው አልሆንም፤ በማስመስል፣ በምትሐት ሥጋን የመስለ ለበስ፤ በመካከላችን ተመላለሰ... » እያለ ያስተምር ነበር፤ ማኒ በዚህ የጽላሎትና የምትሐት ትምህርቱ ዶኬቲስት ከተባሉ የግኖስቲክ (Gnostic) ወገን መናፍቃን ጋር ይመሳሰላል። ዶኬቲስቶች ምልክ እንደ ማኒ፣ «ክርስቶስ በምትሐት፣ በመምስል ሰው ሆነ እንጂ አማናዊ ሰው አልሆነም» እያሉ ያስተምሩ ነበር። ተከታዮቹም መነናውያን (Manichaeism) ይባላሉ። ማኒይዝም እስከ ፮ኛው መቶ ዘመን መጨረሻ በኢራን፣ በኢራቅ፣ በህንድና በሰሜን አፍሪካ ተስፋፍቶ ነበር።

የሰሜን አፍሪካ ተወላጅ የነበረው አውግስቲኖስም በፊት የማኒይዝም እምነት ተከታይ እንደ ነበር ታሪክ ይናገራል። በዶክቲዝምና በማኒዝም ትምህርት መሠረት ምስጢረ ሥጋዊ ምትሐት፣ ጽላሎት እንጂ አማናዊ (ተጨባጭ) አይደለም። ሁለቱም ወገኖች ያስተማሩት ትምህርት፣ «ክርስቶስ የለበሰው ሥጋ በአርአያው የእኛን ሥጋ ይምስል እንጂ እውነተኛ (አማናዊ) ሥጋ አልነበረም፤ ስለዚህ ክርስቶስ ፍጹም አምላክ ነበር እንጂ ፍጹም ሰው አልሆነም፤ ክርስቶስ ለሚመለከተው ሰው፣ የበላ፣ የጠጣ፣ የደከመ መስለ እንጂ በእርግጥ አልተራበም፤ አልተጠማም፤ አልደከመም፤ በጌቴሴማኒ ዐጾድ በጸሎቱ ጊዜ የፈራ መስለ እንጂ አምላክ ስለሆነ አልፈራም፤ እንደዚሁም ያዘነ፣ የተከዘ መስለ እንጂ አምላክ ስለሆነ አላዘነም አልተከዘም» የሚል ነበር። በዚሁ እምነቱ መሠረት ማኒ (ማንክዮስ) የመናፍቃን አባት እየተባለ ይጠራል።

ከዚህ በላይ ከተጠቀሱት መናፍቃን ጋር በመናፍቅነት የሚዛመድ ደግሞ አፑሊናርዮስ ነው። እርሱም ከ፫፻፲-፫፻፺ ዓ.ም የነበረ፣ ለተወሰኑ ዓመታት የሎዶቅያ ኤጲስ ቆጶስ ሆኖ በዚያ የነበረችውን ቤተክርስቲያን የመራ ሰው ነበር። በምስጢረ ሥላሴና በምስጢረ ሥጋዊ ትምህርት አፑሊናርዮስ የእስክንድርያን አቅዋም የሚከተል ምሁር እንደ ነበር የቤተክርስቲያን ታሪክ ጸሐፊዎች ይመሰክሩለታል። በዚሁ አቋሙም ከቅዱስ አትናቴዎስ ዘእስክንድርያ ጋር የቅርብ ግንኙነት ነበረው ይባላል። በዚሁ መሠረት ቅዱስ አትናቴዎስ በኒቅያ ከተማ ስለ ተወሰነው የሃይማኖት ውሳኔ ከአርዮሳውያን ጋር የከረረ ትግል ባካሄደበት ወቅት፣ አፑሊናርዮስም ቀኖና ሃይማኖትን (ጸሎተ ሃይማኖትን) በሚመለከት «አሙኡስዮስ (ወልደ ኅቡረ ህላዌ ምስለ አብ)» የሚለውን የኦርቶዶክስ ሳዊ ትምህርት የሚደግፍ እንደ ነበር የነገረ መለኮት ታሪክይመስክርለታል።

ነገረ ክርስቶስ (ምስጢረ ሥጋዊን) በሚመለከት ደግሞ አፑሊናርዮስ እንደ እስክንድርያውን ሊቃውንት አንድ ባሕርይ በተዋሕዶ (ሚኦፊሲስ፤ ኤን ኤኖሲስ) የሚለውን የተዋሕዶ ሃይማኖት አቋም የሚከተል ስለ ነበር፣ እድሜ ልኩን የአንጸቢያውያንን የምንታዌ (የዱኦሊዝም) ትምህርት በጥብቅ በመቃወም ትግል ሲያካሄድ ኑሮአል። በዚህ ዓይነት አንዱን ክርስቶስ ከሁለት በመክፈል፣ «የእግዚአብሔር ልጅና የማርያም ልጅ በመስተዋጦር (በሰኒአፍያ) አንድ ሆኑ እንጂ ኢየሱስ በባሕርይ የማርያም ልጅ እንጂ የእግዚአብሔር ልጅ አይደለም» ብለው ያስተማሩትን የጳውሎስ ሳምሣጢር ደቀ መዛሙርት አፑሊናርዮስ በጥብቅ ያወግዛቸው ነበር።

ነገር ግን አፑሊናርዮስ በአንድ በኩል ለተዋሕዶ ሃይማኖት የቆመ ቢመስልም፣ በሌላ በኩል ግን ምስጢረ ሥጋዊን ከፍልስፍና ትምህርት፣ ማለት ከአዲሱ የፕላቶን (Neoplatonism) ፍልስፍና ጋር ለማዛመድ ሲሞክር ከከፋ የኑፋቄ (ክሕደት) ማጥ ሊዘፍቅ ቻለ። ትምህርቱም እንዲህ የሚል ነበር፤ «አካላዊ ቃል ፍጹም ጥበበኛ የነፍስ ፈጣሪ ስለሆነ፣ ለባዊት ነፍስን ለሰው ልጅ የሚያድል በመሆኑ፣ ከቅድስት ድንግል ማርያም ሥጋን በለበስ (በተዋሕዶ) ጊዜ ደማዊት ነፍስን (ደመ ነፍስን) ነሣ (ተዋሐደ) እንጂ፣ ለባዊት፣ ነባቢት (የማታውቅና የምታስብ) ነፍስን አልነሣም (አልተዋሐደም)፤ ነገር ግን መለኮቱ (አምላክነቱ) እንደ ለባዊትና ነባቢት ነፍስ ሆነለት፤ ስለዚህ አካላዊ ቃል በራሱ ፍጹም ስለሆነ ፍጹም የሆነ ባሕርይ ሰብእን አልተዋሐደም.. » እያለ ያስተምር ነበር። የቤተክርስቲያን አባቶች በሙሉ የአፑሊናርዮስን ትምህርት አጥብቀው ተቃውመዋል። ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት፣ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኦሲስ፣ ቅዱስ ኤጲፋንዮስን ትምህርት አጥብቀው ተቃውመዋል። ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት፣ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኦሲስ፣ ቅዱስ ኤጲፋንዮስ ዘቆጵሮስ፣ ቅዱስ ቄርሎስ ዘእስክንድርያና ሌሎችም የአፑሊናርዮስን ትምህርት በመቃወምና በማውገዝ መጻሕፍት ጽፈዋል። በተለይም፣ «መንፈስ ቅዱስ ፍጹም አምላክ አይደለም» ያሉትን መናፍቃን ለማውገዝ በቁስጥንጥንያ የተሰበሰቡት ቅዱሳን አባቶች በ፫፻፹፩ ዓ.ም አፑሊናርዮስን ናትምህርቱን አውግዘዋል።

ትምህርተ ሃይማኖት ኦርቶዶክሳዊት ከሚለው አቡነ ገብርኤል በ1991 ካሳተሙት የተወሰደ።